

Ember, ne mérgeledj!

A rehabilitálás napjaiban minduntalan visszatért Filiusz József tanár úrban a szabadulás emléke attól a pillanattól kezdve, hogy kilépett a börtönkapun. Egy ideig tehetetlenül állt a fény- és szikraözönben szemét lehunyva, s egyetlen valóság e kábulatban az a szag volt számára, amely az öltönyéből áradt: a penésznek, dohosságnak és mindenféle testi tisztátalanságnak a párája. Mihelyt kissé magához tért, belső zsebéből remegő kézzel vette elő irattárcáját, amelynek tartalma fölpuffadt és ragacsos lett a börtön ruhátárában, akár az esős éjszakákon tenyésző gomba, és abból is ugyanaz a szag: zsebmetszők, csavargók, késelő cigányok és gyilkosok condraínak szaga csapta meg. Nézte az irattárcában évenként át lapult fényképet, s kissé meghatódott a szétálló fülű, halvány arcú fiatal tanár láttán.

Később, miközben a személyvonat himbáló ritmusára fáradtan gyökintgetett, minduntalan a ravatalozó, az a fából összetákoltt kamra tűnt eléje, ahova a rabkórházban kiszendedett foglyokat vitték, s ahol végigfektették őket a meredek hídláson, mint tímárok a sózott nyersbőrt. A fegyencek be-bekukucsáltak a deszkák résein...

Legutóbb Andruskát, a moldvai kántor-látnokot szemlélhették, aki Krisztus képét vélte megjelenni a pakurával bekenett templomajtó üvegén, s fejenként tíz lejjért mutogatta a csodát. Súlyos vesevérzésben halt meg, büntetésének kitöltése előtt egy héttel, miután a börtönőrök leteperték és összerugdosták, mert váratlanul szűkölni, vonítani kezdett. A Megváltót földidéző kántor feje még ott a hídláson is hátrabillent, elvértelenedett, ráncos álla mintha olvadt gyertyából lett volna összegyúrva, görcsbe merevedett ujjait nem volt ki idejében szétnyissa. Napokig feküdt ott, mindenki többször is megnézhetette, patkányok surrantak el a lábánál, s ha láthatta magát a túlvilágról, egyetlen vigasza az lehetett, hogy a közeli templomocskában már kétszer is szolgáltattak halotti mi-

sét azóta, hogy őt idehozták, s egy másik kántor mély hangú könnyörgése talán az ő bűnein is enyhített. „Lehetséges, hogy valaki a szabadulása előtt egy héttel meghaljon?! – kérdezte egy alacsony, vékony arcú rab, akinek a sapkája a fülére esett, s aki három évet kapott, mert az Egyesülés ünnepén a királyi himnusz énekelte az utcán. Ahányszor bepillantott a kamrába, keresztet vetett, s riadtságában mindig a többiekhez fordult: látni akarta, vajon ők is megbotránkoznak-e az eseten. – Már csak egy hete volt hátra a szabadulásig, értitek?!” – nézett rájuk szigorú várakozással.

Volt a cellában egy Konstanca környéki böhöm török is, Ismail; őt tizennyolc évre ítélték, és úgy esett bűnbe, hogy a szomszéd disznója épp a ramadán, a szigorú hosszúböjt idején szabadult be az udvarába, mintha a keresztény szándékosan meg akarta volna csúfolni őt hitében. Ismail annyira felbőszült ezen, hogy vasvillát ragadott, és a malacozó koca hasába döfte, amiből verekedés lett. A haragra gerjedt török végül berohant a konyhába, egy régi jata-gánnal jött elő, amelyet trancsírozásra használt, és ellenfelének a nyakára sújtott vele, halálosan.

Ismail megkeseredett és elvadult a rabságban. A börtönőrök tudták, hogy mindenki fél tőle, megtették hát szobaparancsnok-nak. És a töröknek volt gondja rá, hogy basáskodjék, amikor csak teheti. Még lova is volt: alacsony, de szívós cigányfiút tört be magának, akit otthoni paripájáról Mircsának nevezett, s ha körbe óhajtott menni a cellában, csak füttyentett, és a lova odakocogott hozzá, még le is hajolt, ő pedig a nyakába ült kezében a szegzőárral, s miközben lába a földet érte, tekintete fenyegetően meredt ide-oda. Zsarolta rabtársait minden módon, némelyiknek oly közel vitte a szegzőárat a szeméhez, hogy a többiek is beleborzadtak, s ha fiatalabb bűnözőt löktek be a cellába, még aznap meg-rontotta...

Legendákat tudtak róla a fegyencek. Mesélték, hogy egy római katolikus püspök is lakója volt ennek a cellának, míg el nem vitték egy másik börtönbe. Gyöngének látszott, tenyéryi piros arca volt, és a tekintetéből magabiztosság és a hit örök kedélye sugárzott. Egy napon, amikor egyik rab sem akarta kivinni a küblit, a főpap, miután fölmosta a cella padlóját, odament a förtelmes edényhez, és némán cipelni kezdte. Meg-megroggyant és térdre bukott, mint Krisztus a kereszt alatt, de újra meg újra föltápasz-

codott. Ismail egy ideig némán figyelte ezt a küzdelmet, aztán mintha észbe kapott volna, hogy a szent életű ember őt is megalázza szótlan áldozatával, váratlanul föllobbant benne a harag, előkapta a szegzőárat, és fenyegetően körbeindult. „Ha még csak egyszer is a püspöknek kell eltakarítania a szarotokat, vakon börtökáltok majd ki innen! – sziszegte oda a többieknek, de azok csak álltak tanácstalanul. – No gyerünk, ragadjátok már meg azt a rohadt küblit, az anyátokba!” – dörrent rájuk.

Tehát rehabilitálták...

Visszakerülhet az emberi sorsok számára kiszabott keskeny pályák egyike elé, hogy újra nekiszaladjon az életnek, az elvetett kocka szerint, újra átélve mindenféle borzongást a szakadékok és vizesárcok közelében, a nyársaló karók erdeje és a sötét csapdák közelében. De vajon ki veti el megint a kockát, kinek a kezére kell ezúttal figyelnie? Vagy ez talán csak folytatása az előző játszmának, minden előre el van tervezve, s akkor is beteljesedik rajta a törvény, ha engedelmeskedik, vagy akkor is, ha szembeszegül a sorssal?...És mit jelent az, hogy REHABILITÁLTÁK? Milyen más szó van még erre? Mentésítették „büntetett előéletének” hátrányai alól, helyreállították becsületét, jó hírét, úgy, hogy most mindkettő éppoly tündöklő, mint azelőtt volt? Visszahelyezték jogaiba, amelyek tőle elidegenedve, árván tengődtek hat eszten-dőn át, amíg ő ült ha csak oda nem szegődtek egy másik személyhez, hogy annak a jogait szaporítsák, ahogy a szegény ember báránya bégette be magát az idegen nyájba, hogy ott elvegyüljön...

Mit képzeljen hát arról, hogy visszahelyezik jogaiba? És miféle jogokba? Hiszen ha becsületes volt, és jó hírű volt, nem lett volna szabad semmiképpen rabkosztra jutnia, ha pedig ugyanabba a ruhába kell belebújnia, amelyet a börtönraktárban őriztek, a semmiből a semmi állapotába kerül, sőt annál is rosszabb helyzetbe, mert öltönye az évek során nyirkos lett és dohos, még az irattárcája is penészesen föltáskásodott, akár a leprások arca, az ő szomorú személytelenségét jelképezve. Más szóval, ha jóvá akar-nak tenni valamit, ne helyezték őt vissza régi jogaiba, abba a lakásba, amelynek ajtaján, ablakán bármikor ismét be lehet hatolni, hanem biztosítsanak neki új jogokat, bármily egyszerűek legyenek is azok szabásuk szerint, csak ne kelljen rettegnie, hogy már

akkor is repedni kezd rajta a jogoknak ez az öltöne, ha lehajol, hogy az igazságnak egy-egy darabkáját fölvegye a taposó lábak elől...

– Cinikus állat vagy, és a makacsságodba fogsz beledögleni! – mondta neki Malaci, az állatorvos, akit már „rehabilitáltak”, s aki végül rábeszélte, hogy jöjjön fel ide, és addig ödöngjön a forró olaj- és égettzsír-szagú bulvárokon, a törvényszéki folyosókon meg mindenféle más folyosókon, amíg papírt nem kap róla, hogy rendben a szénája s folytathatja tanári munkáját. – De ha neked életcél meggebedni ebben a tetűporos budiban a ládák, vasak között, le vagy tojva!...

Malaci vele trógerolt egy ideig a raktárban meg a rámpán, de amikor beállított hozzá a szózattal, már a könyvelosztónál ügyködött. Odabenn is élelmesebb volt nála, talán sunyibb és számítóbb is, semmitől sem gurult be, és a képén mindig különös mosoly derengett, a beletörődő megvetésnek és a fölénynek az a rejtett mosolya, amely a fegyőrök dühös nekilendülését is egy „anyád kinja”-káromkodássá szelídítette, s lassanként valami tiszteletet ébresztett iránta, amit sokan a besúgás jutalmának tekintettek, pedig nem volt igaz. Örökké emésztő vad éhségében is csak egyetlen ocsmányt követett el, amitől a fiúk fíntorogtak vagy köptek, ha szóba jött, s ez is még a lelegején történt, amikor a sertéshizlaldába vitték őket munkára. Hatalmas koca feküdt végignyúlva az egyik ól hídlásán, a betűző nap szinte lángba borította ezt az ütemesen pislogó óriási félgömböt, az pedig jólesően röffentgetve szüntelen mozgásban tartotta az emlőin csüngő kismalacokat, amelyeket csak még mohóbbá tett az eleven tejforrások ide-oda hullámozása. Ekkor azonban különös dolog történt. Ney Laci odaugrott az idilli látomáshoz, és a sapkájában rejtgetett üvegcsereppel fűrészelni kezdte a csestől elszakított egyik malacka nyakát. Közben hörgött, morgott, majd rettegő buzgal-mában olyan hangot hallatott, mintha nyüszítve fölsírna. Így nevezték el Malacinnak, s napokon át megvetően figyelték, amint a zsiros-nyálkás húsdarabkákat rágcsálva alig észrevehetően mozgatta az ajkát, mintha rágógumihoz jutott volna...

Mikor először tűnt fel a rámpán, Zsika, a vistai raktáros, akinek azelőtt két gyereket is tanította biológiára, nem hagyta, hogy a tanár úr a felhalmozott árura üljön, hanem a saját fenekétől vászlalt hokedlit hozta elő a kuckójából, és áhítattal helyezte el a raktár

közepén, a sózott bőr- és naftalinszagú térben, amelynek hideg homályában csupán a festett tűzcsapok vöröslöttek élénkebben. Malaci jobb kezének kisujjával a raktáros felé intett, hogy rendben van, köszöni, aztán őhozzá fordult, akinek lába szárán egy bádoggöngyöleg ágyékig hasította fel a nadrágot.

– Azt hiszed, valaki is sírva fakad attól, hogy Filiusz József tanár úr megszakad a cipelésben? Sokan megmondták már: ez a korszak nem a mártíroké!

Ő úgy tett, mintha semmit sem hallott volna, s körbekerülte a rehabilitált embert, akinek a haja hátul tarkóig föl volt nyírva, s a kurta hajszálak alól rózsaszínen tűnt elő a fejbőr, mint a malacpecsenye. A cigarettát is úgy tartotta, mint a krétát valami állatorvosi előadáson, alig törődött vele, hogy itt nem szabad dohányozni.

– Végül is – mondta – mindenkinek a saját töklámpása világítja meg azt az ösvényt, amelyen járni óhajt, mégis jobb volna, ha felhagynál a trógerolással, és az ügyedet intéznéd... Mit vigyorgsz és mit mustrálgatsz? Talán tollas a hátam?

– Dehogy! – felelte ő, Filiusz. – Csak nézem, hogy rehabilitálás előtt vagy utána esett meg rajtad ez a birkanyírás. Meg aztán eszembe jutott a régi aforizma is, valahogy így szól: *„Hogyha barátaimon segíték, oly boldog a szívem, és ez elszomorít, mert tudom, így nem erény.”*

– Menj a francba! – fordult el fél fenékkal a széken Malaci a galambszínű öltönyében, az égszínkéék műanyag nadrágszíjával és a rózsaszínű tarkójával. – Többé a kisujjamat sem mozdítom érted! Mi közöm a nyomorodhoz, nem igaz?

Ő pedig még mindig vigyorgott:

– Ne beszélj így velem, hiszen én szocialista munkás vagyok, tehát nem azonos azzal, akiről Marx beszél, és aki csak a munkáján kívül érzi jól magát... Vagy talán rá tudnád fogni, hogy otthon én is akkor vagyok, amikor nem dolgozom, és amikor dolgozom, nem vagyok otthon?

– Marha! – mondta Malaci. – Te bárhol légy is, félnótás vagy: neked elmentek otthonról!

Azzal fölállt s otthagya, nem is sejtve, hogy ő már másnap vonatra ül, bár minden remény nélkül.

És most itt volt FENT, ahol július végén még az árnyék is ragacsos, és a vonaljegyeektől, tökmaghéjtól tarkított járda olyan, mint

a fekete mézga, szinte visszafogja az ember lépteit. A hűsítősbu-
tik előtt némán tatógó emberek várták a szörpöt, amelytől a szá-
juk megtelt poshadt ízzel, s az arcukon csalódásként vonaglott
végig az undor. De a sor nem fogyott, mert az emberek a rossz-
ban jobban hisznek, mint a jóban, s ez türelmük és nyugalmuk
alapja.

Csak a hét-harmincötös esti gyorsra kapott jegyet, s így kény-
szerűen ödögött a bulvárokon, táskájában Vivaldi Négy évsza-
kával, a jugoszláv tintahalkonzervvel, a doboz ananással meg a
fél kiló citrommal. A sok kilincselés után megéhezve dühös ösz-
szevisszaságban evett mindent: ikrasalátát és békacombot, hal-
csorbát és korpacibere-levest, moldvai fasírtot zöldkaporral és
szenen süített potykát, nemzeti tokányt és sült kolbászt puliszká-
val. Később őt is megkísértette egy hűsítősbu-
tik, beállt a sorba, és
izzadtan sodródott előre az ígéretes rés felé, amely mögött testes
asszony mozgott fehér köpenyben. Miután megitta a bordó színű
szörpöt, Filiusznak úgy tűnt, mintha langyos lében föloldott ka-
kucsnit nyelt volna. Ellépett a bódé közeléből, s ekkor a járda mel-
lett sötét színű Volgát pillantott meg, amely akkor állhatott meg,
mert a sofőr épp a járdán sietett keresztül.

A kocsiban ülő férfi a szétnyitott újság bal szárnyát a volánra
terítette, s bár a hőség ellenére sötét öltönyben volt, friss figye-
lemmel időzött el a címeknél, némely cikkbe sietve beleolvasott,
még biccentett is egy aprót, mielőtt újabb lapot lendített volna át
a kormányon. Mindenféle tanulmányoktól kikalapált nagy pa-
raszti feje volt gyér kis hajzattal, és a környezetről és saját fontos-
ságáról megfélemlítve, olvasás közben bal kezének hüvelykujját
az orrlíkában felejtette. Egy alkalommal, amint épp fölnezt és
oldalt pillantott, Filiusz azt az embert ismerte fel benne, aki ügyé-
nek a végállomásán foglalkozott vele, s nem csalódhatott, mert
már észrevette, hogy a magas beosztású hivatalnok jobb szemé-
re kissé lejjebb áll, mint a másik, s nem is azonos értelem vagy érze-
lem fénylik bennük: ez szomorúbb volt, tűnődően mérlegelő, s
mintha kételkedést fejezett volna ki, szemben a másik hideg ébersé-
gével, s neki nehéz volt eldöntenie, melyikbe nézzen inkább, no-
ha alig váltottak néhány szót egy félóra alatt. A főhivatalnok fió-
kokat húzott ki, olykor csak az ujjával odabökve mutatta, hol ír-
tam alá, súlyos felsőtestének imbolygása közben udvariasan mér-

sékelte szuszogását, majd fölállt pénztárnok módjára, mint aki a végére ért egy elszámolásnak.

Az eltelt idő alatt Filiusz többnyire a zöld könnyben remegő jobb szemhez szólt, úgy érezte, ebben fejeződik ki ügyintézőjének igazibb lénye, s nem is követi a másik mozgását, sőt mintha fitymálná annak rideg készségét a maga nyugodtan fontolgató természetéhez viszonyítva, ahogy a szemhéj félig lebocsátott redőnye alól figyel. Fázástól vagy reumától merevedhetett meg az a kis rugó, amelynek a „rolót” mozgatnia kellene – gondolta Filiusz –, vagy börtönben sérült meg, az illegalitás éveiben; már pusztán azért is több megértést remélhet tőle, s a főkáderesnek talán lesz végül egy-két bocsánatkérő, vigasztaló, bátorító szava is számára. De nem volt, csak ennyi: „Noroc bun!”, s bal szemének sűrű pillogásával, mint apró lökésekkel kitudszkolta őt az almavirágmintás fotelek közül, a feketére pácolt íróasztal elől. „Noroc bun” – ismételte, s már el is bocsátotta, hadd jöjjön a második, a harmadik, a tizedik a maga *sorsszáma* szerint, ahogy a titkárságon be volt jelentve, s neki csalódottan kellett látnia, amint a hibás szem szomorú tehetetlenséggel hagyta, hogy a másik vigasz nélkül meredjen rá új élete küszöbén, az egyes kocka elején, ahova visszazuhant, s ahol a küzdelem előlről kezdődik az „Ember, ne mérgeledj” játék szabályai szerint...

Pedig monдания kellett volna valamit, bármilyen hülye szöveget, kezdhette volna így, tekintetbe véve másik szemének megértő figyelmét is: „Nézzé, Filiusz elvtárs, ezt a szörnyűséget egy másik garnitúra követte el maga ellen és sok más társa ellen, és miután megbélyegeztük annak a korszaknak a rondaságait, igyekszünk enyhíteni kálváriáján, testi-lelki fájdalmain. Ön még fiatal, ne csüggedjen hát el, térjen haza békésen, és én biztosítom, hogy hamar találunk az ön képességeinek megfelelő munkakört. Fel tehát a fejjel, és búcsúként most hadd szorítsam meg bátorítón a kezét!...Node várjon csak: hol ebédel, és van-e pénze útiköltségre? Ha megvár, együtt ebédelhetünk, és a sofőröm majd kiviszi az állomásra, jó lesz?...”

Mily nevetséges, sőt ingerlő, hogy örökké volt benne, a cseléd fiában, az árvában valami kis pislogó remény, talán már akkor is, amikor nyaranta ott ült a mészárszék lépcsőjén a lelakatolt ajtó előtt, az átmelegedett kövön, a kopott és mégis durva mészaköla-

pon, amely olyan volt, mintha Jóapám naponta örölt csonttal beszórta volna, hogy ne kopják. Ott gubbasztott az ujjáival játszva, még beszélt is hozzájuk. Egymáshoz közelítette s megint szétugraszította őket, míg nevelőapja odabent a hátsó szobában aludt, csizmásan végigheverve a diványon, horkolása fölverte a legyeket, és mozgásban tartotta a száradó bőr, az avas marhafaggyú és a fürtökben csüngő bél szagát. „Ejnye, hát nincs kistestvéred, hogy az ujjáiddal játszol?” – kérdezte egy ízben valami úriemberféle, sétatálcás, bajuszos öregecske, akinek ördögbőr nadrágja volt, s mindjárt ő maga is babrálni kezdett arany óraláncán, mint ha szintén kedvet kapott volna az ilyen magányos játékhoz; aztán egy pengőt adott Jóskának, hogy vegyen rajta medveszart, s miközben tovább sétált, még mindig mosolygott és a fejét ingatta.

Mennyi kés, mennyi szekerce, bárd, edény volt ott a betonszínekben meg a Merza műhelyében! És minden fazékban, lábasban, hordócskában főtt, erjedt, pácolódott valami, de ő bele se mert pillantani a baljós és kozmás szélű kis kráterekbe, amíg meg nem kellett fognia egyiket-másikat, hogy kéz alá vigye a sürgető hangra, néha magára lötytyintve a vért, a fősajt kocsonyás levét vagy az olvadt zsírt. A nagy tölgyfaasztalnál, ahol a hurkafélék készültek fénylőn kunkorodva a homályban, neki kellett redőzni a belet, nehogy a töltőről lecsússzék, s ahol fölhányagzik, túvel megböknie aggódó figyelem közben, mert ha hurkot vetett vagy elszakadt a bél, Jóapám belemarkolt a tálba és szembe csapta egy tányérszerű örölt hússal, amely eltemette az ő kicsiny arcát úgy, hogy tátogott, prüszögött és köhögött, miközben a bors-, paprika és fokhagymaszagú hideg réteget levájta az arcáról Merza kacagása mellett. „Ne csúfságotljon ezzel a gyerekkel! – mondta az asszony, kötényébe törülve a kezét, és elhúzta onnan őt, az árvát. – Ha útjában van, csapja meg úgy, hogy többé ne legyen gondom rá, megértette?!”

De a férfi nem törődött vele sem, csak kacagott nagy zengő kacagással, tonnás kacagással azon az igyekezeten, hogy a kölyök még a füléből is szedegeti a tölteléknek valót. Miután visszaemlékezett erre a történetre, már tudta, hogy Merza alakját az édes-kesernyés önsajnálattal idézte fel benne, amely titokban úgy kell a léleknek, hogy meg sem tud lenni nélküle: ez a szándékos öngyöttrés, amelyet mazochizmusnak nevez a lélektan, s amely saját anyagából igyekszik behegeszteni a lélek

sebeit; de ha a gyötrelemben nem volna izzó elégtétel is, az önkiégésítés lehetetlenné válnék. Bizonyára ezért kívánt az imént többet attól a központi főkéderestől is, mert szenvedését képzelt elégtétellel enyhítette. De akár meg is tehetné volna, amit gondolt róla, ha azonban ez mégis sok volt, a *rehabilitáló* kitalálhatott volna egy olyan szöveget, amelyhez nem szükséges befektetés, csu pán néhány percnyi szerep. Kezdhetné volna így:

„Ön, kedves Filiusz József, 1998 napot ült, egy emberélet tized részét szenvedte át tiszta levegő, friss víz és friss kenyér nélkül könyvek és asszony nélkül, az ébredés öröme és az elalvás édes zsibbadtsága nélkül, miközben reményei romjain átértékelte a világot, egyre gonoszabbnak ítélve azt, s önmagát is hozzátörzítve a veszendő világhoz... Pedig maga jó ember volt, jó és hiszékeny, még barátai is mulattak ezen, és összekacsintottak a háta mögött Mindent tudunk, mindent, még házasságának fölháborító részleteit is, s a legnagyobb bűn ön ellen az, hogy az 1998 nap, ellentétben a büntetés céljával, gyanakvóvá és cinikussá tette önt, s amióta a börtönből kijött, minden szava, minden gondolata egy-egyszög a társadalom bőre alatt. Hiszen okkal érzi úgy, hogy semmi sem csúfolhatja meg jobban az embert, mint a későn jött elégtétel!...”

Arra gondolt, hogy Malaci röhögve csapkodná a térdét, ha tudna erről a képzelgésről, de később, amikor helyet keresett egy nyárikertben, hogy kiszakadjon az út forгатagából és a járdákon fel-alá hullámzó tömegből, már nem érezte nevetségesnek, amit a felemás szemű hivatalnok képzelt beszédében mondott el ő róla; a fák gyér és hervadt lombjai mögött, a fény, a mititejfűst és a zsíros pára mögött a Magheru sugárút egymásra torló szürke bérháza látszottak, s itt körülötte úgy tolongtak az emberek a csikorgó kavicsos kezükből a söröskorsókkal, mintha olvasztóke-mence közeléből kapkodták volna el telelöttyintett s még izzó poharaikat, s most szaladnak vele az asztalok felé, hogy még na-; gyobb hőséggel töltsék meg a kifakult ernyők alját, s magukba; döntsék az italt, mielőtt megdermed.

De miért lenne nevetséges, amit a felemás szemű hivatalnok beszéde gyanánt fogalmazott meg? – tűnődött el a sörből hörpintve. – Ha a hazug, kitalált vádak annyi gonddal, aggodalom-

mal készülnek, mondhatni dühösen elfogult ügyszeretettel a le-tartóztatástól az ítélet kimondásáig, akkor a kiengesztelő szertar-tás is eltarthatna hetekig, és aki megköveti az ártatlanul szenvedőt, annak szelíden, kedvesen, bocsánatkérően kellene viselked-nie, s főként türelmesen, még ha számára ez teher is. Mert végül is a megkövető s vigaszt adó miért ne lehetne éppoly tevékeny, mint a kétségbeesésbe taszító, hiszen a hamisan vádló a semmire épít, míg a másik a bizonyosságra. És ha a vád, az ítélet hivatalo-san hangzott el, akkor az engesztelő áldozat miért ne történhet-nék hasonlóképpen, tömeg előtt, ahol a *rehabilitált* a főszereplő, ahol mindenki érte könnyezik, őt nézi áhítattal, miközben az igazságosztó földig érő fehér ingben, hajlongva vezeti a szertar-tást, mondjuk Haydn Teremtés-oratóriumának hangjai mellett, az ünnepség végén pedig őt, Filiusz Józsefet trónusra ültetik, amely fölött aranybetűkkel ez áll:

JOGAIBA VISSZAHELYEZVE!

Lehet, hogy ő valóban cinikus marha – gondolta később Fili-usz az ernyő alatti fülledtségben –, de az ő cinizmusa nem görög eredetű, nem Antiszthenész iskolájában tanulta meg, hanem *Pre-cup* kapitány vallató szobájában, ahova két hónapon át naponta beidéztek, néha kétszer is. Iskolának azonban iskola volt ez is, különös osztályteremmel, lappantyú nélküli törpe padokkal, amelyekbe a vékonydongájúaknak is be kellett kínlódnuk magu-kat, s miközben a fenekükön mind beljebb és beljebb csúsztak, a mellük ropogott, akár a száraz vesszőkosár, s el-elállt a lélegze-tük. Egyszerre voltak ezek az ülőhelyek vádlottak padjai és kínpadok, de még inkább kalodák, ahonnan vallomás után is nehéz volt kiszabadulni.

Mielőtt betessékelté ebbe a lélekóvodába, a tiszt, lépésnyire le-maradva tőle az ajtó előtt, végigmustrálta. „Látom, nem hozott ruhaneműt magával – mondta –, viselkedjék hát úgy, hogy éj-szakára ne kelljen ittmaradnia!”

Az agyafúrtnak berendezett kicsiny osztálynak jobb kézről ha-talmas ablakai voltak, de sötét függönyvédők takarták, talán hi-vatali szemérmességéből, hogy a nap se kukkinthasson be a vál-ságos percekben. A vallató kapitány fiatal volt, sápadtan vékony, lányos arcára kétoldalt mintha szemöldökceruzával rajzolták vol-na oda a fülhaját, nyaka, keze, csuklója is fehérnek látszott, ellen-

tétben az egyenruhába öltöztetett, képzett mészároslegényekkel, akik szuszogva jártak fel-alá, s szemüket bosszúállón villogtatták. Ez a tisztecske, aki nemrég végezhetette a jogot, olyannak tűnt, mintha hosszas betegségből gyógyult volna fel, s a lábadozás érzékenységével ülne most ott az emelvényre állított asztalnál, és a kék szemében szigorodó figyelem inkább kamaszos szerepjátszás volna, mint fenyegetés.

„Ki határozta el, hogy épp ő foglalkozzék velem – tünődött pár pillanatig Filiusz –, s vajon milyen szempontok alapján? Ő van újabban ráállítva a tanügyre s a kultúrára?... Vagy pusztán azért ül most velem szemben ő és nem más, mert ez a kapitány fiatal becsvággyal tör eredményre, s jól ismeri a türelemjáték fogásait is?... És mit jelent az, hogy Precup? Ha igévé változtatom a nevét, s azt mondom: *a precupeŕi – üzérkedik*, a magyar kupecnek is köze lehet ehhez. Nos mindjárt kiderül, hogy valóban lélekkufár-e. Egyelőre ott ül az emelvényen, s néha még a komorsága is | valami tárgy nélküli könnyű tünődéssé oldódik... Mire gondolhat e percben? Beázott éjjel a lakása, viselős feleségének a napokban kell szülnie, s ő most szigorúan mérlegeli, hogy esetleg kislánya lesz, amit a kollégák későbbi ugratása miatt máris sértőnek érez? Esetleg az én ügyem, ez a semmi kis Filiusz-ügy árnyékolja be a kedélyét, amellyel nem fogja kitüntetni magát, s amelyben nincs ügyesen szőtt mese vagy megtervezett izgalom, mint az ő bűnügyi történeteiben?! Hiszen titokban mindenikük ír politikai krimit... De az is lehet, rossz álma volt: az érettségén nem tudott megmukkanni sem, gyötrődve ébredt, kiszuszogott a konyhába, hideg ásványvizet ivott, s utána megkönnyebbülten feküdt vissza; reggel azonban, mikor gyötrő élményét elmesélte, mondjuk Florescunak, az alezredes a szemébe nevetett, és azt mondta, vigyázzon, mert ez már az impotencia kezdete...”

Mikor idáig ért Filiusz a képzelgésben, a kapitány föluggrott, olyan mozdulattal, mint amivel a hóhér rúgja ki a sámedlit az elítélt alól, miután a nyakába helyezte a hurkot, odarohant őhöz, és az asztalról fölkapott nikkelezett vonalzó élével ütemesen csapkodni kezdte a fejét, a fülét, majd az orrát. „Te gazember, ugye te biztattad fel a tanulókat október huszonharmadikán, hogy gyászszalagot tűzzenek a mellükre és kivonuljanak a temetőbe?! Beszélj, a kurva anyádat, mert fölaprítalak, mint a szafaládét!... Kellene nektek Erdély, mi?!... Miféle horthysta bandákkal

állsz összeköttetésben, ki uszít benneteket, te zsvány?!” – üvöltötte.

Filiusz József elfáradt. Kiitta a sörét, és veritékezve tápászzkodott fel az asztal mellől; sok volt már a kilincselésből, a szédelgésből, a gyötrelmek újraéléséből az ájulatos kánikulában. Átvágott bőröndjével az úttesten, hogy villamosra szállva kimenjen az állomásra, de még át sem ért a túloldalra, amikor ugyanazt a fekete Volgát pillantotta meg, amelyet korábban látott, és a kocsiban ismét ott ült a sötét ruhás férfi, a főkáderes, aki a rehabilitálását intézte. Egymásra pillantottak, s ekkor Filiusznak úgy tűnt, hogy a főkáderes kissé nyugtalanul veszi elő zsebkendőjét, lehajol, behullatja az eddig zöld lében mozgó üveggolyót, majd ijedt és buzgó erőlködéssel visszahelyezi üregébe azt a szemet, amelybe ő pár órával korábban annyi reménykedéssel nézett...